

Галина Сидор

кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів, обліку та оподаткування імені С. Юрія
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Уляна Савків

кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту і маркетингу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна

Сергій Бутинець

викладач циклової комісії обліково-економічних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу
Кам'янець-Подільський фаховий коледж
Навчально-реабілітаційного закладу вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ПРАГМАТИЗМ ЇХНЬОГО ВИРІШЕННЯ

Сьогодні простежуємо невідповідність між обсягом дохідної частини місцевих бюджетів та реальними потребами у фінансуванні видатків. Часто причинами такого стану є наявність значної кількості нормативно-правових актів, що обов'язкові до виконання органами місцевого самоврядування.

Вважаємо, що є велика кількість проблем формування доходів територіальних громад. До найбільш актуальних з них належать такі:

- неузгодженість та недосконалість нормативно-правового забезпечення у галузі формування доходів місцевих бюджетів;
- нестабільність джерел формування дохідної частини місцевих бюджетів та відсутність результативного механізму міжрегіонального розподілу доходів держави;
- недостатній рівень фінансової грамотності органів місцевої влади й відсутність у них зацікавленості максимальної мобілізації податків і зборів;
- недостатня частка надходжень від місцевих податків і зборів;
- високий рівень розміщення фінансових ресурсів у Держбюджеті;
- нерівномірний розвиток територіальних громад;
- залучення додаткових грошових коштів на протидію збройної агресії російської федерації і т. д.

Територіальні громади нашої країни наштовхуються на ряд вагомих загроз, які негативно впливають на їхній розвиток та функціонування. Економічні виклики, зокрема недостатній обсяг фінансових ресурсів для вирішення інфраструктурних та соціальних завдань, є однією з основних проблем. Обмежена кількість залучення інвестицій та нестабільний стан

економічного середовища ставлять територіальні громади у вкрай ускладнене фінансове становище.

На результативність управління та реалізацію стратегічних ініціатив можуть негативно впливати високий ступінь корупційних схем та політична нестабільність. Дієздатність та легітимність територіальних громад може обмежуватися через недостатню участь мешканців у процесі діяльності місцевого самоврядування. Вважаємо за необхідність брати до уваги відмінності у рівнях розвитку різних регіонів, що може призвести до економічних та соціальних нерівностей. Вищеперераховані загрози можна подолати, застосувавши комплексний підхід, який охоплює стимулювання громадської участі, підтримку місцевого економічного зростання, застосування результативних механізмів управління бюджетами та стратегію боротьби з корупцією [1].

Проблемні аспекти формування бюджетів територіальних громад виникають у зв'язку з недосконалістю податкового контролю. Потужність і стійкість територіальних громад прямо залежить від результативності функціонування її податкової складової. Чим більший обсяг ухилення від сплати податків, тим слабшою є територіальна громада через недофінансування місцевого бюджету, що згодом проявиться у дефіциті фінансування соціальної галузі, а відтак у низькому рівні соціального захисту мешканців територіальної громади.

Унаслідок ухилення від сплати податків місцевий бюджет недоотримує належний обсяг коштів, що призводить до зменшення його дохідної частини, утворення бюджетного дефіциту й зменшення його видатків. Крім цього, порушуються принципи ринкової конкуренції, тобто суб'єкти господарювання, які вчасно й сумлінно сплачують податкові платежі до місцевого бюджету, не зможуть повноцінно конкурувати з підприємством, яке є ухилинцем від оподаткування. Недофінансування місцевого бюджету призведе до необхідності підвищення ставок податку, тобто ті суб'єкти підприємницької діяльності, які не сплачують податки, перекладають податковий тягар на його сумлінних платників.

У зв'язку з військовою агресією російської федерації бюджети територіальних громад зіштовхнулися з таким проблемним питанням, як недоотримання планових надходжень, що поставило під сумнів здатність виконувати окреслені законодавством повноваження. Однак для досягнення економічної стійкості держави навіть у такий непередбачуваний період, як війна, потрібно забезпечувати безперервне та належне виконання місцевих бюджетів.

Деякі територіальні громади опинилися в такій ситуації, коли дохідна частина бюджету не дає змогу навіть мінімально забезпечити необхідну видаткову частину місцевого рівня. З огляду на це були прийняті зміни на законодавчому рівні, за яких органи місцевого самоврядування отримали розширений перелік податкових надходжень. Війна з російською федерацією змусила оптимізувати видаткову частину територіальних громад через перенаправлення фінансових ресурсів на стратегічно

вагомі напрями, що, на нашу думку, позначилося на спроможності громад.

Майже за чотири роки війни в суспільному просторі склалося чітко визначене розуміння того, що всі територіальні громади опинилися в різновекторному соціально-економічному й безпековому становищах залежно від місця знаходження щодо лінії бойових зіткнень. З огляду на це ризики порушення стійкого стану громад, де відновлено контроль опорних; тилових; прифронтових територій, будуть різними, а отже, підходи до забезпечення стійкості територій та до управління їхнім розвитком теж різнитимуться.

Простежуємо негативні зміни в розвитку бюджетів територіальних громад, спричинені війною, а саме:

- збільшилася кількість територіальних громад, які мають потребу у фінансовій підтримці з Держбюджету;
- зросли диспропорції за індексом податкоспроможності;
- втрачається економічний потенціал у територіальних громадах.

Сьогодні немає моделі територіальної співпраці, що спрямована на об'єднання зусиль територіальних громад. Низький рівень активності територіальних громад у галузі територіальної співпраці засвідчує, що простежується:

- низький рівень поінформованості територіальних громад щодо переваг територіальної співпраці між ними;
- невідповідність навичок ведення в минулому переговорів потребам сьогодення щодо співпраці між громадами;
- відсутність можливості всім отримати кваліфіковану консультаційну допомогу з приводу укладення договорів та угод з іншими територіальними громадами і т. д.

На жаль, виникають проблемні аспекти, що перешкоджають територіальним громадам об'єднуватися для реалізації спільних проєктів, а саме:

- необізнаність членів територіальної громади та ініціаторів співпраці щодо укладення угод про співпрацю з іншими територіальними громадами;
- невміння врахувати інтереси іншої сторони в процесі укладання умов договору, недостатність навичок ведення переговорів, недостатні менеджерські якості місцевого керівництва щодо знаходження консенсусу;
- низька фінансова спроможність територіальних громад, які є високодотаційними, але не мають стабільних джерел надходження до місцевих бюджетів [2, с. 98–99].

З огляду на це одним із результативних засобів бюджетного забезпечення територіальних громад є процес їхньої співпраці. Це результативний інструмент для вироблення та реалізації середньо- та довгострокових проєктів, за допомоги якого відбувається становлення й функціонування фінансово самостійних та спроможних територіальних громад у рамках єдино визначеного курсу розвитку нашої країни.

У територіальних громадах України бюджетний процес стикається з викликами, обумовленими як нормативними прогалинами, так і впливом економічних, соціальних та безпекових чинників. Основними труднощами є такі: розрив між фінансовими надходженнями та фактичними потребами у видатках, нестабільність дохідних джерел, слабка податкова дисципліна та низький рівень фінансової грамотності на місцевому рівні.

Військова агресія з боку російської федерації ще більше призвела до ускладнення ситуації, викликавши втрати у виробничому потенціалі громад, зростання потреби в дотаціях та поглиблення соціально-економічного дисбалансу між регіонами.

Попри ці обставини, результативне вирішення окреслених проблем потребує впровадження комплексного підходу. Серед пріоритетних напрямів варто виокремити удосконалення податкової системи, активне залучення жителів до ухвалення бюджетних рішень, підтримку місцевого бізнесу й економічних ініціатив, а також розвиток партнерських відносин між громадами.

Список використаних джерел:

1. Пак Н., Гось М., Юсковець І. Територіальні громади: виклики сьогодення. Молодий вчений. 2024. № 2 (126). С. 46–50.
2. Петренко Н. О. Управління проектами : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 224 с.
3. Сидор Г. В., Савків У. С., Бурденюк С. В. Оцінювання доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад. Розвиток територіальних громад: правові, економічні та соціальні аспекти : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Миколаїв, 09 груд. 2024 р.). Миколаїв, 2024. С. 126–128.

